

**OŚRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTKÓW w WARSZAWIE**

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKÓW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U V W X Y Z

Nr

1. *Obiekt*

Zespół Fortyfikacji Obszar Warownego „Śląsk” - Punkt Oporu „Godula”
NAJCIEŹSZY SCHRON BOJOWY OB. NIE UŻYTKOWANY

2. *Czas powstania*

ok. 1937 r

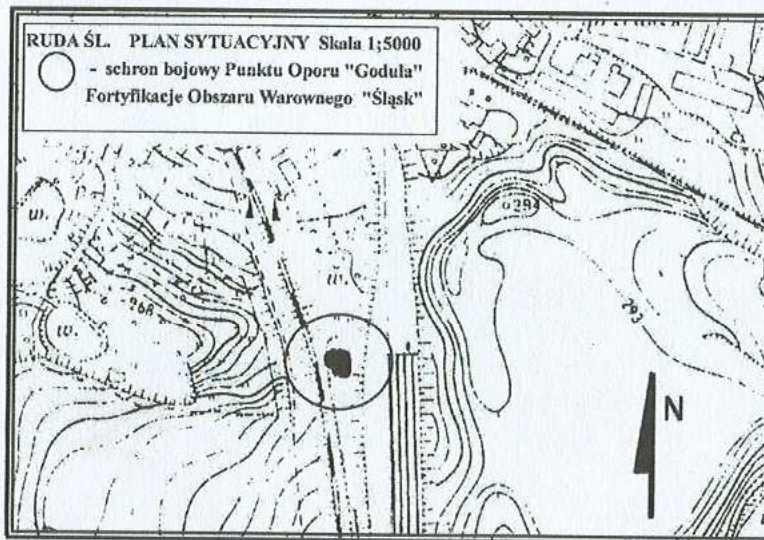
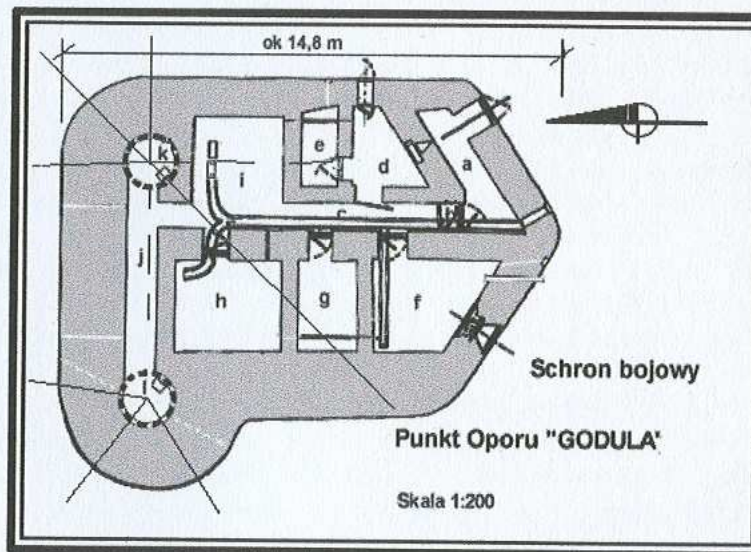
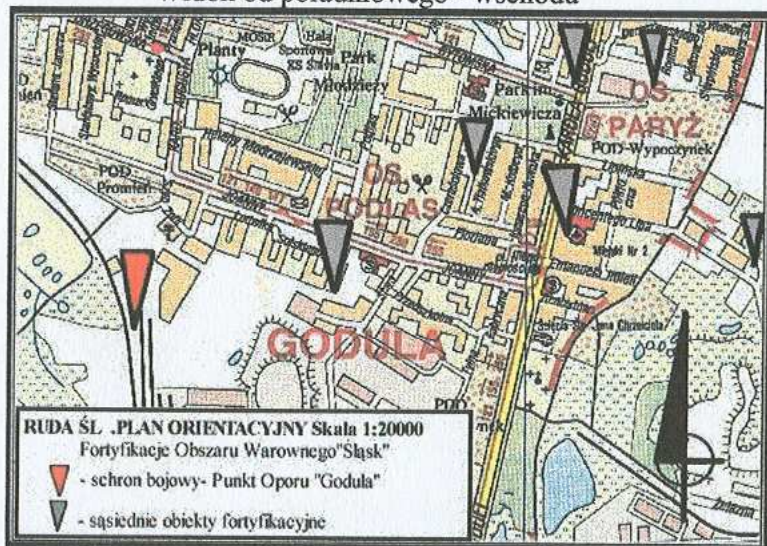
3. *Miejscowość*

**RUDA ŚLĄSKA -
GODULA**

11. *Zdjęcie rzut przekrój sytuacja orientacja*

Widok od południowego - wschodu

4. *Adres* przy trasie kolejowej Kochłowice do Zabrze Biskupic i Bytomia na wysokości ul. Szyb Zofii nr hipoteczny Dz. nr 567/5KW; TIII karta 65 Orzegów

5. *Przynależność administracyjna*
województwo katowickie
gmina miasto Chorzów

6. *Poprzednie nazwy miejscowości*
Godullahütte

7. *Przynależność administracyjna przed 1 VI 1975*
województwo katowickie
powiat miasto Ruda Śląska

8. *Właściciel i jego adres*
Skarb Państwa

9. *Użytkownik i jego adres* PKP.
Zakład Przewozów Towarowych.
Gliwice ul. Duboisa

10. *Rejestr zabytków*

Nr
data

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numery i miejsce przechowywania)

Meldunek kier. Robót Nr 23 płk Jerzego Sochockiego z 20 XI 1937 do inspektora armii
gen. dyw. Inż. Leona Berbeckiego pod tytułem "Meldunek o zakończeniu nakazanych prac fortyfikacyjnych
Akta GISZ, Tom 302.4.2113.
Centralne Archiwum Wojskowe"

22. Bibliografia

- Denkschrift über die polnische Landbefestigung, Berlin 1941r,
- Sadowski Jan. Przygotowania Centralnego Rejonu Przemysłowego Śląska do obrony w okresie międzywojennym w: Woskowy Przegląd Historyczny 1959r, nr 4

Sadowski Jan. Przygotowania Centralnego Rejonu Przemysłowego Śląska do obrony w okresie międzywojennym w: Woskowy Przegląd Historyczny 1959r, nr 4

- Władysław Steblik Armia "Kraków" WIH MON wyd. II Warszawa 1989

- Kartograficzne udokumentowanie zasobów budownictwa obronnego w Polsce od połowy XIII wieku do 1945 roku - województwo katowickie Warszawa 1998

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst >? mgr inż. Piotr Sworzeń, mgr inż. Adam Szewczyk
plany, rysunki mgr inż. Piotr Sworzeń, mgr inż. Adam Szewczyk
zdjęcia, fotografie mgr inż. Piotr Sworzeń

miejsca przechowywania negatywów czerwiec 1998 roku
mgr inż. Piotr Sworzeń
Katowice ul. Sobieskiego

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisu prawa autorskiego.

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

wkładka szt 5

Teren Goduli obejmował obszar pomiędzy Orzegowem, Chebziem i Lipinami. W II połowie XIX w należał do Schaffgotschów. Od 1854r funkcjonowała tu duża huta cynku nazwana na cześć wielkiego poprzednika Schaffgotschów Karola Goduli - zmarłego w 1848r „króla cynku”. Istnienie huty decydowało o szybkim rozwoju osady. Do jej zagospodarowania przyczyniło się także górnictwo. W sąsiedztwie huty funkcjonowały szyby kopalni Paulus - Hohenzollern /„Sophie”, „Fahr”, „Beamlerbst”, „Schlegel”, „Carl”, „Jaroslaw”/. Inne zakłady powstawały w pobliskich miejscowościach. Ich istnienie wpływało w równym stopniu na rozbudowę połączeń kolejowych. Budowano linie prowadzące do Bytomia i Biskupic /1859r/ oraz w połączeniu ze stacją w Chebziu. W okresie powstań śląskich nastąpiły kolejne zasadnicze zmiany. W 1919r zatrzymano hutę cynku „Godula” a w 1921 sąsiadującą z nią po stronie Lipin zmodernizowaną hutę „Silesia III”. Przyczyn upatrywano w polityce a zakłady przeznaczono do rozbiórki /bądź częściowej adaptacji do celów produkcyjnych fabryki gwoździ uruchomionej w pierwszej z hut/. Dalsze istotne przekształcenia nastąpiły w 1921r. gdy na pn od Goduli i Orzegowa ustalono przebieg granicy państwowej. Z chwilą wprowadzenia granicy rozpoczęto organizację obrony odrodzonego Państwa Polskiego w strefie przygranicznej. Od początku przyjmowano koncepcję budowy fortyfikacji stałych. Realizacja prac zakrojonych na szeroką skalę nastąpiła po dojściu Hitlera do władzy. Zadanie przydzielono do wykonania jednostkom 23 Dywizji Piechoty. W drugiej poł. 1933r w Sztapie Generalnym zatwierdzone zostały projekty pierwszych obiektów obronnych. W ślad za tym przydzielono pożyczki i kredyty.

c.d na wkładce

Najcieńszy schron bojowy - usytuowany w rejonie dawnej granicy państwa, około 500m na płd. - zach od osiedla Godula. Położenie schronu na skraju torowiska linii kolejowej łączącej Nową Wieś z Orzegowem dominowało nad rozległą doliną ciągnącą się między Chebziem a Rudą Kierunek wschodni w części przesłaniała duża hałda, powodująca powstanie rozległego pola martwego i uniemożliwiając ochronę stropu przez ogień broni maszynowej dzieł sąsiednich – między innymi stąd zastosowano tu najcieńszy typ wytrzymałości „E” przygotowany do ostrzału licznymi pociskami artyleryjskimi kalibru 220mm lub pojedynczym pociskiem kalibru 305÷350mm. . Schron zbudowany w układzie punktu oporu "Godula" ,w jego południowo zachodniej części. Sektor ogni ckm-ów schronu wyznaczał obszar od zachodniego krańca Chebzia po centrum Goduli. W tym obszarze załoga mogła wykonywać zadania ogniowe wchodząc w system flankujących ogni krzyżowych z ckm -ami schronów sąsiednich. Schron zamykał od północnego – zachodu linie kolejową Zabrze – Katowice oraz ryglował linie kolejową Nowa Wieś – Orzegów. W obszarze obejmującym ww torowiska aż po zabudowania Rudy ckm-y schronu mogły położyć ogień zaporowy płaski tworząc całkowite pole śmierci, co w połączeniu z wystawionymi tu w sierpniu 1939 roku zaporami przeciwpiechotnymi i przeciwpancernymi musiało zmusić szturmujących do dłuższego przebywania w tej strefie. Ze względu na położenie nad stromym stokiem zbocza , istniało tu rozległe pole martwe wymagające zastosowania zasieków i pola min piechotnych na podejściach.

Schron :typu najcieńszego- wytrzymałość „E” - , zbudowany w konstrukcji żelbetowej wylewanej, zbrojonej prętami stalowymi \varnothing 10mm w warstwie zewnętrznej oraz \varnothing 20mm w warstwie wewnętrznej - grubość ścian narażonych na bezpośrednie trafienia pociskami podczas ostrzału artyleryjskiego, ~2,1m grubość ścian bocznych ~1,3m, grubość ścian wewnętrznych ~1m. Obiekt jednokondygnacyjny. Strop wzmocniony przeciwdpryskowo stalowymi belkami w odstępach co 0,36 m, z wypełnieniem odstępów pasami z blachy stalowej grubości 5mm. Grubość stropu ~1,9m. . Powierzchnie zewnętrzne oraz wewnętrzne ścian nie tynkowane z widocznymi śladami odeskowania. Od zewnątrz na styku z podłożem ściany zabezpieczone izolacją z lepiku. Budowla na rzucie pięciokąta nieregularnego, utworzonego przez dodanie do prostokąta w miejsce krótszego doku dwóch boków o podobnej długości. Dłuższa oś budowli zorientowana północ – południe.. W wierzchołkach zaokrąglenia. W układzie bryły odsłonięte partie widoczne od pd - zach , pd, pd - wsch i wsch w części . Pozostałe partie ścian obsypane. W narożniku pn – zach ponad wysuniętą i obniżoną partią stropu żelbetowego stalowna kopuła bojowa ckm na rzucie pierścienia wystająca poza obrys stropu głównego połową średnicy .Kopuła pancerna produkcji zakładów Wspólnoty Interesów średnica wewnętrzna \varnothing 1,8 m, grubość ścianki 180mm, pod stropem zastosowano blaszany płaszcz przeciwdpryskowy. W kopule 3 strzelnice i otwory obserwacyjne rozmieszczone co 60°, oś lewego skierowana na pd – zach. W kopule zachowane wahliwe ramie podstawy ckm z uchwytem podziałki katowej W pn.- wsch partii stropu stalowna kopuła na rzucie pierścienia średnica zewnętrzna \varnothing .1,8m, grubość ściany 180mm. W kopule 6 otworów: 4- strzelnice pod ckm w osiach ukierunkowanych na pn, pn - wsch, wsch, pd -zach oraz 2 otwory obserwacyjne (względnie dla broni osobistej - bądź rkm) w osiach na zach i pd. Kopuła wyprodukowana przez Zakłady Ostrowieckie w Ostrowcu Świętokrzyskim , sygnowana na ścianie wewnętrznej: Z.O., 1938 , 142 , IV 1073 .. W ścianie wsch wejście zapasowe. W ścianie pd - wsch . schronu prostokątny otwór głównego wejścia, pierwotnie zamykany kratą przeciwszturmową. W sąsiedztwie od pd -zach czerpnia powietrza. W partii ściany pn zach centralnie usytuowana . strzelnica ckm z pancernem o gr 110mm (w najcieńszym miejscu) . o osi prostopadłej do ww ściany, u dołu zasypany ziemią wylot ręcznej zrzutni granatów. Po prawej rury aparatu sygnalizacji świetlnej w układzie pionowym dalej otwór wentylacyjny z osłoną pancerną.

c.d na wkładce

14. <i>Kubatura</i> m ³	15. <i>Powierzchnia użytkowa</i> m ²	16. <i>Przeznaczenie pierwotne</i> schron bojowy	17. <i>Użytkowanie obecne</i> obiekt nie użytkowany
18. <i>Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</i>		19. <i>Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</i> Obiekt od czasu zakończenia drugiej wojny światowej opuszczony i dewastowany Z uwagi na wytrzymałość konstrukcji stan zachowania budowli stosunkowo dobry. Obiekt wykazuje - znaczne zanieczyszczenie wnętrza, ściany i stropy pokryte warstwą sadzy po spalaniu wewnątrz tworzyw sztucznych, zagruzowanie i zaśmiecenie również w bezpośrednim otoczeniu Ze schronu zasadniczo demontowano elementy wyposażenia /bez możliwości odzyskania/.	
		20. <i>Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</i> Powstrzymanie dewastacji i uporządkowanie terenu. Okresowa wycinka samosiewek Zabezpieczenie utrzymania z przeprowadzeniem elementarnej konserwacji przeciwwilgociowej i antykorozyjnej - przekazanie na rzecz zainteresowanych użytkowników , udostępnienie dla zwiedzających , oznakowanie samego obiektu i drogi dojścia, popularyzacja podstawowych informacji historycznych w przewodnikach itp.	

1. <i>Miejscowość</i> RUDA ŚLĄSKA GODULA	2. <i>Obiekt</i> Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” - Punkt Oporu „Godula” NAJCIEŹSZY SCHRON BOJOWY OB.NIE UŻYTKOWANY	3. <i>Zawartość wkładki</i> Ciąg dalszy punktu 12 - historia obiektu zdjęcia
--	---	--

c.d historii

Zgodnie z przyjętym harmonogramem prace przy budowie fortyfikacji dla trzech pierwszych punktów oporu wykonane zostały w latach 1933-1936 poza terenem Goduli - w rejonie bobrownickim, na obszarze Kochłowic oraz w sąsiedztwie Dąbrówki Wielkiej. W następnej kolejności budowę umocnień prowadzono w okresie 1937r na linii Dąbrówka Wielka - Kochłowice przechodząc m.in przez tereny Łagiewnik, Goduli i Czarnego Lasu. Ostatecznie powstały kolejne punkty oporu - „Łagiewniki”, „Wzgórze 319” /w pobliżu Nowego Bytomia/ i „Godula”. Ostatni rozbudowano na wzgórzu 294 w powiązaniu z fortyfikacjami powiększonego pasa umocnień. Jednym z elementów należących do tej grupy był schron postawiony w pasie wywłaszczeń kolejowych, bezpośrednio przy linii torowej z Kochłowic do Biskupic i Bytomia. Schron uzyskał najcieńszą konstrukcję oraz dwie kopuły pancerne. Należał do obiektów zaprojektowanych przez płk Jana Sadowskiego i płk W. Klaczyńskiego. W jego sąsiedztwie pozostawały inne schrony rozplanowane na terenie Goduli oraz na obrzeżu Chebzia, Chropaczowa i Lipin. Na tyłach wyznaczono miejsca dla drugiej linii obrony. W czasie projektowania i budowy schronów wprowadzono numerację porządkową obiektów - 13, 14, 15, 16, 16a, 17a, 17b/ 18/ 19 oraz 20, 21, 22, 23, 24, 25, 39,40. Numery odnosiły się jednak także do schronów w międzypolach punktów oporu „Godula”. Schrony o numerach 15 i 40 uzyskały dwie kondygnacje a większość wyposażono w kopuły pancerne wyprodukowane w Zakładach Hutniczo - Metalowych w Ostrowcu Świętokrzyskim i zakładach Wspólnoty Interesów. Zasadniczy etap prac przeprowadzono w 1937r. W 1938r, niektóre roboty kontynuowano. W ciężkim schronie bojowym przy torach kolejowych z Kochłowic do Biskupic i Bytomia zainstalowano kopułę obserwacyjną przywiezioną w tymże roku z zakładów w Ostrowcu Świętokrzyskim. Za prowadzenie prac odpowiadał kpt. Kocin /kierownik budowy/ i płk. Jerzy Sochocki /kierownik robót nr 23/. Nad całością czuwał dowódca 23 DP płk Jan Sadowski. W 1938r umocnienia uzyskały stan gotowości. W marcu 1939r fortyfikacje Obszaru Warownego podporządkowano armii "Kraków" [dow. gen. Antoni Szylling], .wjej składzie Grupie Operacyjnej "Śląsk"[dow. gen. Jan Sadowski] Obsady fortyfikacji Obszaru Warownego "Śląsk" stanowiły Grupę Forteczną [dow. płk. Wacław Klaczyński] której trzon stanowiły bataliony specjalne -"forteczne". Obsadę schronu pozorno - bojowego jak i wszystkich obiektów fortyfikacyjnych P.O."Godula" stanowili żołnierze 4 kompani spec ckm i 11 kompanii strzeleckiej IV batalionu specjalnego -"fortecznego" 75 pułku piechoty pod dowództwem mjr.Władysława II Wierzbickiego. W dniu 1 września fortyfikacje punktu oporu „Godula” wraz z całym pasem umocnień od Wymysłowa do Kochłowic prezentowały się jako obiekty prawie całkowicie gotowe i przygotowane do obrony. W trakcie kampanii wrześniowej pozostawały jednak bezużyteczne. Natarcie 1 września 1939r zostało przeprowadzone na kierunkach omijających trudny do sforsowania pas fortyfikacji „Obszaru Warownego Śląsk,„. W konsekwencji schrony punktu oporu „Godula” nie były atakowane. W nocy z 2 na 3 września z uwagi na ogólną sytuację na froncie zostały rozbrojone i opuszczone. Stan taki utrzymywał się przez okres okupacji. W pierwszych latach powojennych fortyfikacje dawnego punktu oporu „Godula” traktowane były jako obiekty przydatne dla celów wojskowych. Pozostawały w ewidencji. W latach 90-tych schrony bojowe dawnego punktu oporu „Godula” były obiektami opuszczonymi. W niektórych zamurowano otwory wejściowe i strzelnice.

Do zespołu projektantów schronów należał płk Jan Sadowski, płk W. Klaczyński

:

Widok od wschodu

Kopuła ckm , widok od zachodu

Widok od pn – zach

Widok od pd – zach

1. <i>Miejscowość</i> RUDA ŚLĄSKA GODULA	2. <i>Obiekt</i> Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” - Punkt Oporu „Godula” NAJCIEŹSZY SCHRON BOJOWY OB.NIE UŻYTKOWANY	3. <i>Zawartość wkładki</i> Ciąg dalszy pkt. - 13 , zdjęcia
--	---	--

cd opisu

Wnętrze: jednokondygnacyjne. Wejście do schronu w układzie przedsionka - "a" podwójnie łamanego „labiryntowego" zamykała nieistniejąca krata przeciwszturmowa "przestrzeliwana - broniona" strzelnicą z małej izby bojowej - "d". Izba bojowa - "e" posiada drugą strzelnicę – otwór obserwacyjny dla broni osobistej lub rkm-u w drzwiach wyjścia zapasowego. We wnętrzu układ pomieszczeń: śluza gazowa -"b " tworzona przez dwuskrzydłowe (podział w poziomie) pancerne drzwi główne oraz drzwi gazoszczelne prowadzące do korytarza - "c", mała izba bojowa – „d”, toaleta – „e” pomieszczenie siłowni i urządzeń filtrowentylacyjnych - "i", izba bojowa z fortecznym stanowiskiem ckm – „f”, izba dowódcy i łączności – „g”, izba wypoczynku załogi – „h”, korytarz łączący kopuły ckm _ „j”, kopuła ckm – „l”, kopuła ckm – „k”.

. **Wyposażenie:** zachowane szczątkowo:, drzwi zewnętrzne wyjścia zapasowego, pancierz strzelnicy ckm , Na ścianach pomieszczeń zachowane w części składane półki oraz składane przyścienne ławki. W korytarzu – „j” zachowana stalowa półka – uchwyt. wentylacyjne ckm-u.

Zachowane fragmenty rur instalacji wentylacyjnej oraz blaszane osłony wewnętrzne czepni powietrza - kanały rozprowadzenia w posadzce.

Instalacje Schron posiadał instalacje filtrowentylacyjną napędzaną przez silnik spalinowy służący jednocześnie do napędu generatora energii elektrycznej. Schron posiadał połączenie z siecią podziemnej instalacji telefonicznej Obszaru Warownego Śląsk. Połączenie rurami głosowymi dowódcy z kopułami ckm-ów.

Uzbrojenie składało się z trzech ckm. wz. 30, kal 7,92 mm [jeden na podstawie fortecznej izba -f, dwa na podstawie wahlowej kopuła -l,k] 2 rkm wz. 28 kal 7,92mm, kb ppanc. UR kal7,92 wz.35 oraz etatowego uzbrojenia załogi

Obsada składała się z oficera i około 19 żołnierzy .

Strzelnica ckm od pd - zach

Wylot instalacji wentylacyjnej od pd - zach

Rury aparatu sygnalizacji świetlnej

Czerpnia powietrza od pd – wsch

Wejście

1. *Miejscowość*

**RUDA ŚLĄSKA -
GODULA**

2. *Obiekt*

Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” - Punkt Oporu „Godula”
NAJCIEŹSZY SCHRON BOJOWY OB. NIE UŻYTKOWANY

3. *Zawartość wkładki*

ilustracje , zdjęcia

Widok od pd - wsch.

Ściana wsch. z wejściem zapasowym i wylotem wentylacji

Drzwi zewnętrzne wyjścia zapasowego

**Izba bojowa „f”. Strzelnica ckm
Pomieszczenie maszynowni „i”. Trasy kanałów wentylacyjno -
instalacyjnych rozprowadzone w posadzce /ob. zagruzowane i
zaśmiecone/**

Izba bojowa „f”. Uchwyty nad strzelnicą

1. *Miejscowość*
**RUDA ŚLĄSKA -
 GODULA**

2. *Obiekt*
 Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” - Punkt Oporu „Godula”
NAJCIEŹSZY SCHRON BOJOWY OB. NIE UŻYTKOWANY

3. *Zawartość wkładki*
 ilustracje , zdjęcia

Pomieszczenie maszynowni „i”. Podstawy pod wentylator i silnik

Korytarz „j”. Zachowany uchwyt - półka ?

Kopuła ckm „l”. Zachowane ramię wahliwe podstawy ckm z uchwytem podziałki kątowej i blokady obrotu.

Izba dowodzenia „g”. Wyloty rur łączności głosowej z kopułą

Izba bojowa „f”. Rury aparatu sygnalizacji świetlnej i wentylacyjnej

1. Miejscowość

**RUDA ŚLĄSKA
GODULA**

2. Obiekt

Zespół Fortyfikacji Obszaru Warownego „Śląsk” - Punkt Oporu „Godula”
NAJCIEŹSZY SCHRON BOJOWY OB.NIE UŻYTKOWANY

3. Zawartość wkładki

mapa

